

*Р. М. Магута,
економіст, м. Київ*

ПОСИЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

R. Maguta,
economist, Kyiv

STRENGTHENING STATE CONTROL FUNCTION UNDER CONDITIONS OF THE FINANCIAL INSTABILITY

Розкрито значення контрольної функції держави у виявленні чинників фінансових криз та формуванні механізмів їх попередження.

The significance of the state control function in identifying factors of financial crises and forming mechanisms of their prevention is defined.

Ключові слова: фінансова система, контрольна функція держави, державний фінансовий контроль, зовнішній та внутрішній контроль, фінансова нестабільність.

Key words: state control function, public financial control, external and internal control, financial system, financial instability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Заходи держави в частині удосконалення системи контролю та гармонізації повноважень контрольних органів є складовою інституційних реформ. Враховуючи, що контроль належить до однієї із функцій державного управління, яка спрямована на виявлення відхилень від стандартів законності, раціональності, ефективності управління фінансовими потоками, ресурсами та державною власністю, контрольна функція має безпосереднє відношення до фінансової безпеки та забезпечення рівноваги економічної системи. Наявність загроз фінансово-економічних криз вимагає розроблення та впровадження на державному рівні механізмів раннього їх виявлення, розроблення заходів впливу із залученням у цей процес профільних міністерств і відомств, а також органів зовнішнього та внутрішнього контролю.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальні основи реалізації контрольної функції держави закладено в наукових працях таких зарубіжних дослідників, як: Р. Адамс, Є. Аткинсон, Дж. Бейлі, Дж. Б'юкенен, Р. Зоді, Д. Ірвін, Дж. Робертсон, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Д. Хан та ін.

Дослідження контрольної функції держави також знайшло відображення у наукових працях вітчизняних науковців, серед яких: В. Базилевич, О. Барановський, І. Басанцов, Ф. Бутинець, О. Василик, П. Гайдуцький, М. Єрмошенко, М. Корнєєв, В. Кравченко, Ю. Осадчий, В. Федосов.

Окремим сегментом контрольної функції держави виступає державний фінансовий контроль. Проблеми розвитку фінансового контролю на макро- та мікрорівні досліджували відомі українські вчені та експерти: Т. Боголіб, М. Головань, М. Дем'яненко, Н. Дорош, І. Дрозд, М. Каленський, Г. Кірейцев, Л. Костирко, В. Мельник, О. Петрук, П. Саблук, І. Стефанюк, О. Терещенко, М. Чумаченко, В. Шевчук.

Зарубіжний досвід організації фінансового контролю в умовах ринкової економіки висвітлено в працях Х. Андерсона, Е.А. Арренса, М. Беккера, К. Друрі, Дж. Лоббека, Дж. Робертсона, Ж. Рішара.

Чинники криз та інструменти антикризового регулювання досліджувалися у працях таких зарубіжних вчених, як: А. Веласко, Ч. Виплош, Р. Глік, Д. Даймонд, Р. Дорнбуш, Б. Ейхенгрін, Г. Кальво, Г. Камінські, П. Кругман, М. Обстфельд, Х.Ф. Мінські, К. Рейнхарт, Е. Роуз, Д. Стігліц, Д. Тобін та інші.

Валютні, боргові, банківські аспекти кризових явищ досліджені у працях С. Алексашенко, Я. Белінської, Т. Богдан, А. Ілларіонова, В. Іноземцева, Н. Шмельова, О. Білоруса, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, Т. Унковської, С. Якубовського та ін. Проблеми фінансової безпеки знайшли відображення у працях О.Барановського, В. Сенчагова, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, Г. Пастернак-Таранушенка, В. Мунтіяна та інших.

НЕ ВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз праць вітчизняних, зарубіжних вчених і експертів з питань реалізації контрольної функції держави та здійснення державного фінансового контролю дозволяє зробити висновок, що напрацьована досить значна теоретико-методологічна база контролю. Водночас наявність в економіці ознак фінансової нестабільності вимагає подальшого розроблення методологічних засад в частині посилення контрольної функції держави. Завдання щодо відстеження чинників кризи поряд із функціональними органами влади, центрального банку мають виконувати державні органи зовнішнього та внутрішнього контролю. Об'єктивна необхідність посилення контрольної функції держави, на нашу думку, пов'язана із загостренням чинників фінансово-економічних криз, особливо в останні роки. Крім того, це логічно випливає із заходів, які вживаються в ЄС в рамках по-

силення нагляду за фінансовим сектором, створення Європейської ради із системних ризиків, Європейської системи фінансового нагляду (контролерів) та інших загальноєвропейських органів. Такі кроки свідчать про впровадження централізованих принципів регулювання фінансових відносин, що логічно вимагає активної участі держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

До складу основних функцій державного управління економікою належить прогнозування, планування, організація, координація, регулювання, контроль. Під управлінням в широкому значенні розуміють механізми та інструменти організованих систем, дія яких забезпечує збереження структури системи, підтримку режиму діяльності, можливість реалізації різноманітних програм і цілей. На важливість контрольної функції чітко вказує Д. Норт. Класифікуючи інститути в управлінському процесі, серед трьох основних складових вчений окремо виділив контроль. Зокрема, до числа інститутів Д. Норт відніс: 1) формальні правила (конституції, нормативно-правові акти, офіційно закріплені норми права); 2) неформальні обмеження (традиції, звичаї, договори, угоди, добровільно взяті на себе норми поведінки); 3) механізми контролю або примусу, що забезпечують дотримання правил [7].

Значення контрольної функції особливо посилюється в умовах невизначеності, наростанні фінансової нестабільності та розгортанні криз. Аналітики дали влучну характеристику кризам: "...кризи не виникають нізвідки і не зникають нікуди. Вони є логічним, невідворотним наслідком взаємодії певної комбінації чинників", "...криза — наслідок того, що фахівці неправильно оцінили (переоцінили, недооцінили) наслідки комбінації кризових факторів", "...несподіванка тієї або іншої кризи пояснюється недоліком інформації і знань процесів, що відбуваються, в тій або іншій області..." [4]. Слід підкреслити, що, на думку експертів, криза є наслідком тривалої взаємодії частково контрольованих або взагалі не контрольованих чинників і явищ.

Враховуючи, що чинники криз не викоренені, а, навпроти, посилюються, під постійним контролем держави повинні знаходитися: процеси руху капіталу, стан бюджету і платіжного балансу, монетарна сфера, валютний ринок, структура і обіг цінних паперів, глобальні диспропорції і дисбаланси.

З огляду на поширення чинників криз, вчені пропонують впровадити систему антикризового управління на постійній основі, але при цьому визначити межі та інструменти втручання в автоматизм ринкових процесів [21, с. 84]. Антикризове регулювання розглядається як процес цілеспрямованого впливу органів державного управління на упередження, недопущення та мінімізацію негативних наслідків кризових явищ [11, с. 4], а також раннього виявлення загроз макроекономічної нестабільності [12].

У колективній монографії "Стійкість національних фінансових систем в умовах світової економічної кризи 2008—2010 років" [15, с. 4, 5] підкреслюється, що в умовах глобалізації більшість країн отримали вільний доступ до міжнародних ринків збуту, технологій та зовнішніх фінансових ресурсів. Необхідність контролю

за фінансовою стійкістю країн була усвідомлена під час азійської економічної кризи 1997 року. Тоді індустриальні країни Азії мали гарну динаміку. Проте лібералізація руху капіталу, розвиток нових фінансових інструментів, відкриття ринків фінансових послуг для іноземного капіталу, незважаючи на економічне зростання, призвели до накопичення фінансових дисбалансів. Науковці звертають увагу, що операції з похідними цінними паперами, які спочатку створювалися для страхування ризиків, потім стали головним інструментом спекуляцій. Тому сучасні банки відчувають не тільки традиційні внутрішні фінансові ризики (неповернення кредиту, зміни процентних ставок), а й втрачають від спекулятивної діяльності.

В. Сенчаговим ще в 1998 році були названі "ланцюгові" глобальні причини виникнення криз, які полягають в тім, що економічна політика промислово-розвинутої країни або групи країн може викликати негативні явища в національній економіці у випадку її високої залежності від економіки інших країн. Негативні явища в країнах-партнерах можуть призвести до зниження макроекономічної динаміки, а криза на одних ринках може зумовити зміни інвестиційних вкладень й поведінку інвесторів на інших ринках [10, с. 101; 20, с. 33—35, 273—275].

Вчені також звертають увагу, що однією з причин криз є той факт, що фінансові потоки переважають над матеріальними і цей дисбаланс періодично призводить до фінансових криз. У свою чергу, кризи переривають цей процес, скидають надлишкову накопичену масу фінансів. Якщо у кінці XIX ст. — на початку XX ст. кризи були зумовлені проблемами перевиробництва товарів, тобто основною причиною кризових явищ був реальний сектор економіки, то наприкінці XX на початку XXI ст. головну роль стали відігравати проблеми, виникаючи в фінансовому секторі через перевиробництво фінансових активів [19, с. 3]. Експерти наголошують, що зростання ринків капіталу, у тому числі з використанням боргових інструментів, повинні підтримуватися і балансуватися реальними заощадженнями, а не спекулятивно-фіктивним зростанням вартості активів. Зокрема, у піраміді ліквідності фінансових активів 2009 року найбільшу частку займали деривативи — понад 80%, цінні папери (акції і облігації) — 12%, кредити банків — 5%, грошова база — 1%. Сумарні активи ринку капіталу вже досягли близько 400% світового ВВП [19, с. 4].

Таким чином, в світі стрімко накопичуються фактори фінансової нестабільності, пов'язані із новими фінансовими технологіями, інструментами ринку цінних паперів, спекулятивним рухом капіталу. Але попри ці тенденції, в науковій літературі використовується поняття "фінансова стабільність" (підкреслимо, на фоні факторів нестабільності), що трактується як:

— здатність фінансової системи продуктивно виконувати свої функції в умовах невизначеності, в стані відхилення від рівноваги, не змінюючи свою структуру;

— спроможність ефективно виконувати функції, в першу чергу, забезпечувати ефективний розподіл ресурсів [9, с. 79];

— можливість згладжувати диспропорції в економічному розвитку, контролювати фінансові ризики, перерозподіляти ризики між економічними суб'єктами, а

також абсорбувати негативні зовнішні впливи на національну економіку [15, с. 6];

— стійкість фінансових ринків і фінансових інститутів; стала пропозиція фінансових послуг в економіці (платіжних, кредитних, страхування ризиків); [3, с. 57, 59];

— поєднання основних компонентів: а) монетарна стабільність; б) забезпечення зайнятості; в) гарантія виконання операцій провідними фінансовими інститутами; г) відсутність різких змін у цінових параметрах фінансових і реальних активів;

— стан, коли фінансова система здатна задовільно виконувати три ключові функції одночасно: 1) сприяти розподілу ресурсів в економіці від власників заощаджень до інвесторів; 2) дозволяти оцінювати фінансові ризики та ефективно управляти ними; 3) абсорбувати фінансові та реальні економічні не прогнозовані події або шоки, продовжуючи виконувати свої головні функції.

Я.Белінська підкреслює, що в науковій літературі термін "фінансова стабільність" здебільшого трактується через відсутність тих або інших ознак фінансової нестабільності. На її думку, подібний спосіб визначення фінансової стабільності (від протилежного) не розкриває її сутності, не дає уявлення про специфіку. Такий висновок раніше зробила Т.Унковська. Досліджуючи підходи зарубіжних фахівців до розуміння терміна "фінансова стабільність", вона звертає увагу, що експерти описують стан стабільності в зв'язку із відсутністю ознак нестабільності. Для уникнення нелогічності та передавання більш точного змісту явищу Т. Унковська пропонує застосовувати термін "потенціал фінансової дестабілізації" [3, с. 59; 17, с. 16—18, 30—33].

В сучасних умовах більш коректно говорити про фінансову нестабільність, ніж про фінансову стабільність, впливає із досліджень Х.Ф. Мінські. Вчений підкреслював, що в сучасній ринковій економіці закладена саме фінансова нестабільність. Як доказ цієї тези він розбив діючі компанії на три групи: фірми, діяльність яких ґрунтується на забезпеченому фінансуванні, спекулятивному і понці-фінансуванні [15, с. 7]. Варто наголосити, що найбільш предметні роботи з проблематики економічної нестабільності належать таким авторам, як У.Бейгот, А. Лейонхуфвуд, Ч.Киндлбергер, Х. Мінські. Але, як підкреслювалося на міждисциплінарному симпозиумі, що відбувся у Вільному університеті Берліну в 2008 році, наукові думки вчених не були підтримані [18].

Х.Ф. Мінські розробив теорію фінансової нестабільності на основі глибокого аналізу фінансової системи і показав, що капіталістична економіка внутрішньо породжує фінансові чинники криз [13]. Фінансова нестабільність загострюється через зниження питомої ваги самофінансування суб'єктів економіки і розширення боргових інструментів, збільшення державного боргу, зниження інвестицій в основний капітал, спрямування інвестицій у фінансові активи.

Відповідно до теорії фінансової нестабільності, економічна динаміка значною мірою визначається тим, як фірми фінансують свої інвестиції в основний капітал. Емісія боргових зобов'язань буде виправданою, якщо капіталні активи, в які були інвестовані запозичені кошти, зможуть забезпечити необхідний для погашення зобов'язань потік доходів, або квазірент. Х.Ф.Мінські, як

вже зазначалося, виділив три можливі співвідношення між потоком доходів (прибутків) від використання капіталних активів і борговими зобов'язаннями фірм, це: забезпечене фінансування (hedge finance) спекулятивне фінансування (speculative finance), та Понці-фінансування (Ponzi finance). При забезпеченому фінансуванні фірми можуть повністю погашати свої боргові зобов'язання (суму боргу та проценти) за рахунок прибутку від власного бізнесу. Такі фірми не залучають кредити банків та не емітують нові боргові зобов'язання для рефінансування вже існуючого боргу. У такому разі вони мають незначну боргову складову в структурі пасивів та відносно високий рівень власних коштів [16, с. 58]. Спекулятивне фінансування передбачає, що фірми використовуючи потік доходів здатні здійснити процентні платежі по своїм боргам, але не можуть виплачувати основну суму боргу. Тому для недопущення дефолту вони змушені емітувати нові боргові зобов'язання або брати нові кредити.

Для фірм, що використовують спекулятивне фінансування, потрібно не тільки стійкий потік квазірент, а й стабільність процентних ставок. У випадку росту ставок відбувається перехід від спекулятивного фінансування до Понці-фінансування, коли фірми не здатні покрити за рахунок квазірент не тільки основну суму боргу, а й проценти. Х.Ф. Мінські підкреслює, що коли в економіці критична маса проектів спирається на спекулятивне та Понці-фінансування — це індикатор переходу до фази спаду ділової активності, що посилює систематично виникаючу нездатність фірм до погашення своїх боргів.

Вчений відстоював позицію, що найбільш безпечним для економіки є забезпечене фінансування. Але для нього необхідно активно накопичувати ресурси, що формуються на ендогенній основі (зокрема нерозподілений прибуток та інші складові власного капіталу). Х.Ф.Мінські закликав до розумного поєднання забезпеченого фінансування та використання фінансових важелів у вигляді емісії боргу. Як історичний приклад домінування забезпеченого фінансування в економіці США Х. Мінські приводить перші два десятиліття після Другої світової війни. При цьому звертається увага, що високі темпи росту, стабільність банківського сектора, фінансового ринку сприяли формуванню оптимістичних очікувань та переходу до нових, але дуже ризикованих фінансових інструментів. У результаті почали зароджуватися підстави для економічної нестабільності. Як писав Х. Мінські, "...всередині складної динамічної фінансової системи формуються могутні дестабілізуючі імпульси, настільки могутні, що глибокі депресії є цілком природним наслідком вільного капіталізму. Тому фінанси не варто залишати на відкуп вільному ринку" [16, с. 58, 59]. Звідси впливають перша та друга теореми гіпотези фінансової нестабільності. Перша — в економіці існують режими фінансування, що сприяють стабільності, та такі, що її підривають. Друга — протягом тривалих періодів розквіту економіки здійснюється перехід від фінансових відносин, що сприяють стабільності, до відносин, що її підривають. Перехід від стабільності спочатку до фінансової крихкості, а потім до нестабільності значною мірою зумовлений ірраціональними психологічними мотивами.

Як зазначає М. Столбов, гіпотеза фінансової нестабільності має ряд важливих орієнтирів для економічної політики [16, с. 62—64]. По-перше: ендогенний характер переходу від забезпеченого до спекулятивного та Понці-фінансуванню вимагає відповідного моніторингу та державного втручання в цілях недопущення широкомасштабних криз, подібних Великій депресії. По-друге: успіхи антициклічної політики можуть носити короточасний характер. Арсенал її засобів необхідно переглядати та адаптувати, оскільки в економіці постійно створюються фінансові інновації, які згодом можуть підірвати стабільність. По-третє: податково-бюджетна та грошово-кредитна політика — комплементарні, а не конкуруючі інструменти стабілізації в умовах кризи. Поєднання виваженого бюджетного дефіциту з активними діями центрального банку в частині рефінансування кредитних установ (на що звертав увагу Х.Ф. Мінські) отримало назву політики "Великий уряд — великий банк". Варто підкреслити, що застереження Х.Ф. Мінські не розділяють окремі експерти, які вважають, що забезпечене фінансування свідчить про значний заділ ліквідності, зайву "подушку" ліквідності і підтримувати такий стан потрібно лише тоді, коли є ризик значного погіршення кон'юнктури, настання кризових явищ, масові дефолти, недовіра до банків з боку фірм та населення. Але реальність довела правоту висновків та застережень Х.Ф. Мінські.

Попри те, що кризи стали дуже частими явищами, на глобальному рівні не досягнуто узгодженість дій органів наднаціонального рівня і національного рівня (міністерств фінансів, економіки, регуляторів фондового ринку) в питаннях прогнозування і подолання криз. Ще в 1999 році міністри фінансів і голови центральних банків "Групи семи" на зустрічі у Бонні утворили Форум фінансової стабільності. У листопаді 2008 г. число учасників розширено до двадцяти. В МВФ розробили Методологію оцінки ефективності макрофінансових регуляторів, а у Світовому банку — Інструкцію завчасного попередження кризових явищ. Інструменти забезпечення фінансової стабільності розробляються в двох напрямках: інституційні (в частині запровадження нових наглядових органів), фінансові (розробка стабілізаційних програм) [9, с. 84]. У багатьох країнах ухвалюються антикризові програми (основні з них: пониження облікових ставок, додаткове вливання ліквідності в економіку). Проблеми забезпечення глобальної економічної безпеки і встановлення нових "правил гри" часто розглядаються на самітах країн "Великої двадцятки" (G20), АТЭС, ОБСЄ, а також на Давоських форумах.

Також функціонують три фінансові комітети, які здійснюють мікропруденційний нагляд на рівні ЄС виключно з консультативними повноваженнями: Комітет європейських регуляторів цінних паперів (Committee of European Securities Regulators — CESR); Європейський комітет органів банківського нагляду (European Banking Supervisors — CEBS); Європейський комітет страхового та пенсійного нагляду (Committee of European Insurance and Occupational Pensions Committee — CEIOPS).

Але, як засвідчила частота і масштаби криз, як робота органів, так і запропоновані заходи не принесли відчутних результатів. Одна із причин криється в тому,

що ключові рішення глобального масштабу ухвалюються численними неформальними об'єднаннями. Але консенсусний і консультаційний підхід не забезпечують легітимність і обов'язковість їх виконання. Рекомендаційний характер заходів на тлі відсутності постійно діючих міжнародних органів координації і контролю, а також професійних зв'язків з компетентними національними органами, не можуть дати позитивних результатів і практично не впливають на чинники криз.

Експерти МВФ визначили, що за період 1970—2007 рр. сталося: 124 системних банківських кризи, 208 валютних криз, 63 дефолти суверенного боргу [6, с. 36]. Стає очевидним, що для своєчасного прогнозування криз, ефективного впливу на кризові фактори і їх нівелювання мають бути впроваджені інші, ніж консенсусні форми оцінки криз і запропоновані комплексні антикризові механізми, які ґрунтувалися б на чітких правових нормах наднаціонального і внутрішньонаціонального характеру. Крім того, має бути посилена контрольна функція держави як головного кризового менеджера. Але на даний час експерти констатують несформованість цілісної системи фінансового контролю [5, с. 90]. На думку фахівців МВФ, однією з причин світової фінансової кризи 2007—2008 років стала відокремленість системи моніторингу та нагляду за різними сегментами фінансового ринку та їх регулювання [3, с. 63]. А це чітко вказує на те, що повною мірою не задіяна контрольна функція держави.

У квітні 2009 г. лідерами країн "Групи двадцяти" замість Форуму фінансової стабільності була заснована Рада з фінансової стабільності. Варто підкреслити, що новітні тенденції регулювання фінансового сектора свідчать про те, що розробляється система регулювання та нагляду, яка спрямована на централізацію функцій на рівні ЄС та створення нових наглядових органів [9, с. 85]. Нова система нагляду та контролю має ліквідувати диспропорції у фінансовій системі Євросоюзу та активізувати систему фінансового контролю.

Європейська Комісія розробила низку законопроектів з посилення нагляду за фінансовою сферою в Європі, виявлення фінансових ризиків та їх раннього попередження. Крім того, планується впроваджувати механізми спільної діяльності країн ЄС у надзвичайних ситуаціях й своєчасного врегулювання розбіжностей між регулюючими органами. Криза продемонструвала недоліки, в першу чергу, наглядової структури ЄС, яка є роздробленою, попри те, що єдиний європейський ринок і загальноєвропейські інститути створені понад 10 років тому.

У результаті реформування фінансової системи ЄС створені нові загальноєвропейські органи: Європейська рада із системних ризиків (European Systemic Risk Board — ESRB); Європейська система фінансового нагляду (контролерів) (European System of Financial Supervisors — ESFS). Європейська система фінансового нагляду, в свою чергу, складається із Об'єднаного комітету європейських наглядових органів та Європейських наглядових органів у сфері цінних паперів, банківської справи, страхування та пенсій [9, с. 85].

Європейська рада із системних ризиків є органом макропруденційного нагляду, який повинен здійснювати комплексний нагляд за фінансовою системою ЄС

у цілому, проводити моніторинг та оцінку ризиків на макрорівні. Планується, що зазначений орган попереджатиме про системні ризики на ранній стадії їх виникнення і пропонуватиме відповідні заходи загальноєвропейським і національним державним регуляторам.

В Україні боротьба з кризами асоціюється із забезпеченням національної безпеки і такими категоріями, як "економічна безпека", "фінансова безпека" [8]. У Конституції України закладені основи економічної безпеки [1], а в Законі "Про основи національної безпеки України" визначені вимоги до державної політики по захисту національних інтересів і гарантування безпеки громадян, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [2]. Ухвалено також Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [14].

Враховуючи, що кризи стали частими явищами, вважаємо, що необхідно деталізувати категорії "економічна безпека" і "фінансова безпека" чинниками, які свідчать про фінансову нестабільність з чітким виділенням індикаторів і їх порогових значень, класифікацією загроз, ідентифікацією причин, заходів з подолання наслідків кризи та ін. Цей підхід особливо важливий, оскільки в кризові періоди стають особливо відчутними фундаментальні деформації і диспропорції: обмеженість ресурсів для інноваційного розвитку; високий рівень доларизації економіки на тлі низької капіталізації; значна дефіцитність бюджету, соціальних фондів; стрімке нарощування державного і корпоративного боргу; широке поширення похідних і боргових фінансових інструментів, які провокують "пухирі"; вузькість внутрішнього ринку, диспропорції в структурі промислового виробництва, переважання сировинних і добувних галузей; поляризацію населення по доходах і майновому стані [12].

Заходи, що вживаються в Європейському Союзі в частині регулювання фінансового ринку, необхідно обов'язково враховувати в Україні. Такий приклад вже є. Зокрема, в Республіці Казахстан у листопаді 2007 року був прийнятий Меморандум з питань фінансової стабільності, а в червні 2010 року була створена Рада з фінансової стабільності та розвитку фінансового ринку. У Російській Федерації в липні 2013 року сформована Національна рада із забезпечення фінансової стабільності.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений аналіз показав, що на даний час основними тенденціями в сфері регулювання і нагляду за фінансовою сферою є перехід до централізованої системи нагляду (створення нових органів із широкими повноваженнями контролю та координації), посилення регулювання (збільшення кількості норм, вимог, учасників); підвищення уваги до системного ризику [9, с. 88]. Таким чином, під впливом фінансово-економічної кризи відбувається поступовий перехід від політики масштабної лібералізації економічних відносин до більш жорсткого їх регулювання. При цьому важлива роль відводиться структурам наднаціонального характеру, які почали активно формуватися в ЄС. Тому українським регуляторам фінансових ринків, а також конт-

рольним органам доцільно встановити офіційні зв'язки з новоствореними інституціями ЄС — Європейською радою з системних ризиків і Європейською системою фінансового нагляду.

Враховуючи, що новітні тенденції регулювання фінансової сфери передбачають посилення контрольної функції держави, в обов'язки компетентних органів мають входити повноваження з контролю за чинниками криз, попередження, протидії, вжиття ефективних заходів. Для цього, окрім утворення відповідних структур, повноваження з контролю за кризовими явищами мають бути закріплені в Бюджетному та Господарському кодексах, законах "Про основи національної безпеки України", "Про державний контроль і нагляд", "Про Рахункову палату", "Про аудиторську діяльність", "Про Національний банк України" та інші нормативні акти у сфері фінансового права. Необхідно також чітко визначити перелік державних органів, повноваження яких мають бути розширені на предмет контролю за чинниками кризи.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.Rada.gov.ua>
2. Закон України від 19.06.2003 № 964 "Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.Rada.gov.ua>
3. Белінська Я.В. Фінансова стабільність: сутність та напрями забезпечення / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. — 2010. — № 4 (17). — С. 57—67.
4. Двадцять три причини мирового кризиса [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.polit.nnov.ru/2009/10/13/crisisology23cause36/>
5. Дмитренко Г.В. Шляхи удосконалення публічного фінансового контролю / Г.В. Дмитренко // Економіка та держава. — 2011. — № 4. — С. 90—92.
6. Іваницька О. Державне регулювання фінансових ринків у посткризовий період / О. Іваницька // Фінанси України. — 2011. — № 2. — С. 35—42.
7. Ільченко Н.М. Методологія дослідження проблем державного управління: інституційний підхід / Н.М. Ільченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/06.pdf>
8. Колодізев О.М. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування / О.М. Колодізев, А.В. Середіна // Збірник наукових праць ДВНЗ "УАБС НБУ". — Випуск 30. — Суми, 2010. — 430 с.
9. Любіч О.О. Фінансова стабільність та інструменти запобігання фінансовим кризам: міжнародний досвід і рекомендації для України / О.О. Любіч, В.М. Домрачев // Фінанси України. — 2011. — № 5. — С. 78—93.
10. Малютин А.К. Развитие Украины в условиях экономической нестабильности / А.К. Малютин // TERRA ECONOMICUS. — 2012. Том 10. — № 3. Часть 3. — С. 101—104.
11. Олешко А.А. Концептуальні засади антикризового регулювання національної економіки / А.А. Олешко // Економіка та держава. — 2012. — № 9. — С. 4—7.
12. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / Я.А. Жалі-

ло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська, А.П. Павлюк [и др.]. — К.: НІСД, 2013. — 120 с.

13. Розмаинский И.В. "Гипотеза финансовой неустойчивости" Мински: теория делового цикла XXI века / Розмаинский И.В. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ie.boom.ru/Rozmainsky/fragilation.htm>

14. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2012 № 569-р "Про затвердження Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.Rada.gov.ua>

15. Стейкість національних фінансових систем в умовах світової економічної кризи 2008—2010 років [монографія] / За заг. ред. д.е.н. Якубовського С.О. — Одеса: Одеський національний університет, 2012. — 224 с.

16. Столбов М. Гипотеза финансовой неустойчивости Хаймана Мински и экономический кризис в России / М. Столбов // Мировая экономика и международные отношения. — 2010. — № 3. — С. 56—64.

17. Унковска Т.Є. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів / Т.Є. Унковська // Економічна теорія. — 2009. — № 1. — С. 14—33.

18. Финансовый кризис и провалы современной экономической науки. Материалы междисциплинарного симпозиума. Свободный университет Берлина, 2008 год // Вопросы экономики. — 2010. — № 6. — С. 10—24.

19. Школьник І. Глобальні фінансові активи: структурні зміни / І. Школьник // Вісник Національного банку України. — 2011. — № 7. — С. 3—6.

20. Экономическая безопасность. Производство — Финансы — Банки / А.Н. Архипов [и др.]; ред. В. К. Сенчагов; РАН, Институт экономики. Центр финансово-банковских исследований, Российская академия естественных наук. Секция "Проблем макроэкономики и социального рыночного хозяйства". — М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998. — 622 с.

21. Ядранська О.В. Теоретичні підходи до визначення криз як основної складової системи антикризового управління / О.В. Ядранська, Ю.В. Лисенко, І.В. Радамовська // Економіка та держава. — 2011. — № 2. — С. 84—87.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "The Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 20 Sept 2013).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2013), "The Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 20 Sept 2013).

3. Belins'ka, Ya.V. (2010), "Financial stability: the nature and directions of ensuring", *Stratehichni priorityety*, vol. 4, no. 17, pp. 57-67.

4. Maslov, O. Ju. (2009), "Twenty-three causes of the global crisis", *Nezavisimoe Analiticheskoe Obozrenie*, [Online], available at: <http://www.polit.nnov.ru/2009/10/13/crisisology23cause36/> (Accessed 20 Sept 2013).

5. Dmytrenko, H.V. (2011), "Ways of perfection public financial control", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 90-92.

6. Ivanyts'ka, O. (2011), "State regulation of financial markets in post-crisis period", *Finansy Ukrainy*, vol. 2, pp. 35-42.

7. Il'chenko N.M. (2011), "Methodology research of problems Public Administration: institutional approach", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, available at: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/06.pdf> (Accessed 20 Sept 2013).

8. Kolodiziev O.M. (2010), "The state control system of financial security of Ukraine and legal basis of its functioning", *Zbirnyk naukovykh prats' DVNZ "UABS NBU"*, vol. 30, Sumy, Ukraine.

9. Liubich, O.O. (2011), "Financial stability and instruments to prevent financial crisis: International experience and recommendations for Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 78-93.

10. Maliutyn, A.K. (2012), "Development of Ukraine in the conditions of economic instability", *TERRA ECONOMICUS*, vol. 3, no. 3, pp. 101-104.

11. Oleshko, A.A. (2012), "Conceptual Foundations of anticrisis regulation of the national economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 4-7.

12. Zhalilo Ya. A., Pokryshka D. S., Belins'ka Ya. V. and Pavliuk A. P. (2013), *Perspektyvy ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobal'noi makroekonomichnoi nestabil'nosti* [Prospects for Ukraine's economy in terms of global macroeconomic instability], NISD, Kyiv, Ukraine.

13. Rozmaynskyj, Y.V. (2003), "Financial instability hypothesis of Minsky: theory of the business cycle of the XXI century", *Ecsocman*, available at: <http://ecsocman.hse.ru/text/16802910/> (Accessed 20 Sept 2013).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), "Concept of national security in the financial sector", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80> (Accessed 20 Sept 2013).

15. Yakubovs'kyj S.O. (2012), *Stijkest' natsional'nykh finansovykh system v umovakh svitovoi ekonomichnoi kryzy 2008-2010 rokiv* [Stability of the national financial system under the world economic crisis of 2008-2010], *Odes'kyj natsional'nyj universytet*, Odessa, Ukraine.

16. Stolbov, M. (2010), "The hypothesis of financial instability of Hyman Minsky's and economic crisis in Russia", *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, vol. 3, pp. 56-64.

17. Unkovska, T.Ye. (2009), "Systemic understanding of financial stability: resolving the paradoxes", *Ekonomichna teoriia*, vol. 1, pp. 14-33.

18. Freie Universitet Berlin (2008), "The financial crisis and the failures of modern economic science. Materials of Interdisciplinary Symposium", *Voprosy ekonomyky*, vol. 6, pp. 10-24.

19. Shkol'nyk, I. (2011), "Global financial assets: structural changes", *Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 7, pp. 3-6.

20. Arkhypov A. N. (1998), *Ekonomicheskaja bezopasnost'. Proizvodstvo - Finansi - Banki* [Economic security. Manufacturing - Finances - Banks], *ZAO "Finstatinform"*, Moscow, Russia.

21. Yadrans'ka, O.V. (2011), "Theoretical approaches to the definition crisis as a basic component of anticrisis management", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 84-87. *Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.*